

COM VIVIM? CONVIVINT
Per una escola i un món sostenible i
amb cultura de pau

MARC CONCEPTUAL I RECOMANACIONS PER A LA CAMPANYA EDUCATIVA
FUNDACIÓ AKWABA
JUNY 2018

1.- EL NOSTRE ENFOCAMENT: SOSTENIBILITAT I PAU COM A DRET HUMÀ

L'objectiu d'aquest document és proporcionar un petit marc conceptual sobre pau i sostenibilitat, els dos conceptes bàsics al voltant dels quals gira la campanya "Com vivim? Convivint: per una escola i un món sostenible i amb cultura de pau".

Vivim en un **món global** que en les últimes dècades ha vist intensificat "el procés (o conjunt de processos) de transformació de les transaccions i les relacions socials a causa del desenvolupament dels sistemes de transport i de comunicació que incrementen exponencialment la difusió d'idees, béns, informació, capital i persones"¹. Tot això en el marc d'una societat culturalment diversa, tecnològicament complexa i econòmicament desequilibrada. Aquestes dinàmiques globalitzadores tenen el seu vessant negatiu amb l'augment de les desigualtats socials i dels conflictes, l'aparició de noves i preocupants formes d'exclusió i de vulneració de drets, així com l'augment de la degradació mediambiental.

Aquest projecte pretén posar el focus en **la convivència com a resposta als reptes de la globalització**. Entenent la convivència, no com la simple coexistència o tolerància, sinó com la necessària relació entre les persones i amb l'espai que habitem i compartim amb altres espècies, el planeta Terra. **L'escola és un espai privilegiat** on fomentar i liderar la convivència, tant a l'interior de la comunitat educativa com en el seu entorn immediat, donat que l'escola és el reflex de la societat i alhora un espai on, tant infants com adults, desenvolupem competències de socialització i relació amb els altres i amb el món. Tal com proposa Delors, **l'educació per a tota la vida** s'ha de basar en 4 pilars: aprendre a conèixer, aprendre a fer, aprendre a ser i aprendre a conviure².

Per aprendre a conviure és essencial el **desenvolupament d'una cultura de drets humans**, perquè finalment allà on convivim és on s'exerciten o es vulneren els drets humans. Fomentar l'enteniment de què som iguals en drets i compartim la responsabilitat d'aconseguir que els drets humans siguin una realitat en la comunitat i la societat en la que vivim, és l'objectiu final de **l'Educació en Drets Humans (EDH)**. La Declaració Universal dels Drets Humans (DUDH) reconeix per a totes i tots, en el seu preàmbul i en l'article 26, el dret a l'educació que ha d' "enfortir el respecte dels drets humans i les llibertats fonamentals".

D'ençà que naixem tenim necessitats per viure dignament i desenvolupar-nos. Aquestes necessitats bàsiques conformen els drets humans. La **dignitat humana** fa referència a una qualitat inherent al ésser humà pel simple fet de ser-ho, perquè no és atorgada per ningú i no depèn de cap tipus de condicionament ni de diferències ètniques, de sexe, condició social o de qualsevol altre tipus. En exigir aquests drets humans, tothom accepta també **responsabilitats**: respectar els drets dels altres i protegir i donar suport a persones que pateixen abusos o negació dels seus drets humans. Sobre la figura de l'Estat sobirà, entès com a poder públic, recauen sempre de manera directa les **obligacions** de respectar, protegir i defensar els drets humans. Al costat dels deures de l'Estat, hi ha la responsabilitat d'actors privats, individus, col·lectius, entitats i sobretot empreses privades, de respectar els drets humans, com per exemple pel que fa al deure de no-discriminació.

1 Definició de globalització per David Held (1999)

2 Educació: hi ha un tresor amagat a dins (UNESCO, 1996)

Al llarg de la història totes les societats han desenvolupat sistemes per assegurar la convivència codificant els drets i responsabilitats de la ciutadania. Però, fins a mitjans del segle XX, aquests documents exclouïen les dones, moltes minories i els membres de certs grups socials, religiosos, econòmics i polítics i no reflectien el concepte fonamental del fet que tothom té dret a tenir certs drets senzillament pel fet de ser ésser humà. Dues influències principals van ser les responsables a **mitjans del segle XX d'impulsar l'evolució dels drets humans**: les lluites dels pobles colonitzats per aconseguir la independència dels poders estrangers, reclamant la seva igualtat humana i el dret a l'autodeterminació; i la II Guerra mundial i l'horror de l'extermini de més de sis milions de persones jueves, gitanes, homosexuals i amb discapacitats.

A partir de la **Declaració Universal dels Drets Humans (1945)** es van crear una primera generació de tractats i convencions internacionals, es va construir el règim de protecció i defensa dels drets humans i es va continuar amb el procés normatiu. Arran de la intensificació de la globalització, vivim en una societat amb canvis significatius i noves necessitats. Juntament amb un **nou concepte de participació ciutadana** sorgeix la necessitat de donar un nou impuls i actualització dels drets reconeguts, així com de reconèixer una sèrie de drets nous que no han estat contemplats per l'ordenament jurídic internacional. Entre aquests **drets emergents** estan el dret a la pau i a viure en un entorn sostenible.

En el marc d'aquestes reivindicacions, les Nacions Unides han adoptat [l'Agenda 2030](#), que estableix 17 **Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS)** per eradicar la pobresa, protegir el planeta i fer realitat els drets humans de totes les persones. Els ODS són hereus dels Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni (ODM) i busquen ampliar els èxits aconseguits amb ells, així com arribar a aquelles metes que no van ser assolides. Es promou una agenda compartida per governs, sector privat, societat civil i ciutadania.

Per altra banda, arran de la **Cimera de la Terra a Rio de Janeiro (1992)** es va iniciar un procés de diàleg intercultural a escala mundial on van participar ONGs, comunitats, col·lectius, associacions professionals i experts internacionals, que va finalitzar amb la redacció de **Carta de la Terra (2000)**. Aquesta declaració internacional de principis representa una nova visió sobre les relacions entre els éssers humans i el planeta.

2.- EL NOSTRE MARC: "LA CARTA DE LA TERRA"

"Ens trobem davant d'un moment crític en la història de la Terra, un moment en el qual la societat ha d'escollir el seu futur. A mesura que el món es fa més interdependent i fràgil, el futur presenta alhora grans riscos i grans promeses. Per continuar avançant hem de reconèixer que, enmig d'una magnífica diversitat de cultures i formes de vida, som una sola família humana i una sola comunitat de la Terra amb un destí comú. Hem d'unir-nos per crear una societat global sostenible basada en el respecte a la natura, els drets humans universals, la justícia econòmica i la cultura de la pau".

Amb aquest preàmbul s'inicia la **Carta de la Terra**³, afirmant tant la fragilitat com la interdependència d'aquest món en què vivim. La **interdependència** és també la característica de les quatre seccions que componen la carta i dels pilars cap a una “societat global sostenible”: “Respecte i cura de la comunitat de vida”, “Integritat ecològica”, “Justícia social i econòmica” i “Democràcia, no-violència i pau”. Per exemple, la pobresa és tant una de les causes com una de les conseqüències de la degradació medi ambiental; i com aquesta, per tal de tractar qualsevol qüestió d'actualitat, cal abordar-la des d'aquestes múltiples perspectives i interconnexions.

Tots aquests elements són també indispensables per entendre la campanya “*Com vivim? Convivint: per una escola i un món sostenible i amb cultura de pau*”, d'aquí que els continguts de la Carta ens ofereixin el marc ideal per aquest projecte i que hàgim escollit resumir les temàtiques gràficament com a àrees entrelaçades, un mapa visual sobre la interrelació d'elements que intervenen quan parlem d'assolir un món sostenible i amb cultura de pau.

El tema de “Respecte i cura de la comunitat de vida” a la Carta es desenvolupa com una secció introductòria on es plantegen els principis bàsics que ens indiquen que per encaminar-nos cap a formes de vida sostenibles en la societat global, es requereixen en paral·lel tant canvis individuals tant en l'àmbit emocional com mental, com canvis col·lectius enfocats cap a una reorientació de les polítiques i les pràctiques públiques. Aquests principis parlen d'una manera de fer i enfocar-nos molt específica, que inevitablement els fa transversals i cal tenir presents en tots els altres àmbits. És per això que, en aquesta guia, ens donen peu per plantejar unes recomanacions pedagògiques a l'hora d'implementar les propostes d'aquesta guia des de la cura (vegeu secció 3).

3 Declaració Internacional “[La Carta de la Terra](#)”, aprovada per ONU i avalada per UNESCO, París, març 2000

2.A. DEMOCRÀCIA, NO-VIOLÈNCIA I PAU

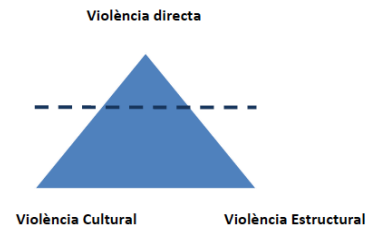
Menys violències

Uns dels punts de partida de la situació que ens envolta és que “[...] els conflictes violents s'estenen arreu del món i són causa de grans patiments”, tal com diu en el seu preàmbul la Carta de la Terra.

Si mirem mapes sobre conflictes, com els del [Programa Alerta](#) de l'Escola de Cultura de Pau, o fem una mirada enrere repassant la història de la humanitat, sembla que el conflicte està sempre present i que per tant és inherent a l'ésser humà. I així és si entenem el **conflicte** com aquella “*situació de disputa o divergència en què hi ha una contraposició d'interessos (tangibles), necessitats i/o valors en pugna*”⁴. El conflicte és inevitable en qualsevol espai on conviuen persones diverses amb necessitats diverses.

I quan la violència d'un conflicte és directa, és a dir, suposa una agressió física, quan s'exerceix de persona a persona, de manera que podem identificar les víctimes i també els victimaris, la violència ens és indubtablement reconeixible.

Però la violència va més enllà d'una bufetada, una bomba o la sang. Hi ha violències que no és veuen, que ni ens adonem que existeixen i que, com un iceberg, poden fer més mal i en realitat són la base de la **violència directa**.

Si partim de la definició de violència on “*la violència és present quan els éssers humans són influits de tal manera que les seves realitzacions efectives, somàtiques i mentals, estan per sota de les seves realitzacions potencials*”⁵, acordem que **qualsevol context que no permet a la persona desenvolupar-se en tota la seva potencialitat hi ha violència**. Així, a més de la violència directa de la que parlàvem abans, també existeixen:

- La **violència estructural**: aquella violència que forma part de l'estructura social. Aquella violència en la qual podem identificar fàcilment les víctimes, però no els victimaris, ja que l'origen no està en persones concretes, sinó en com s'ha establert el funcionament de l'organització social. Hi ha violència estructural quan les condicions del sistema són desequilibrades i beneficien a algunes persones en detriment d'altres; com ara la generada per la desigualtat social. La violència estructural es materialitza en situacions com: l'atur, les mancances en la nutrició, la manca de serveis sanitaris i educatius bàsics, etc.

4 Definició de conflicte per Paco Cascón, 2001

5 Definició de violència per John Galtung, 1975

- La **violència cultural**: es refereix a aquells aspectes de l'àmbit simbòlic (religió, cultura, llengua, art, ciències...) que s'utilitzen per justificar o legitimar la violència estructural o directa; aquells arguments que ens fan percebre com a “normals” situacions de violència profunda. En la nostra cultura, la violència cultural rau en valors profundament arrelats com el patriarcat o el capitalisme, valors que influeixen enormement en la definició de les estructures socials (com veurem més endavant), tot i que sovint sigui la violència que més costa d'identificar. La violència cultural es materialitza en forma de discriminacions per ser diferent a la norma.

És per això que quan parlem de **pau**, no ens acontentem amb una definició en negatiu, que ens parli d'absència de guerra o de violència, que ens parli del que sabem que no volem; anem més enllà, parlar de pau ens porta a concretar tots aquells elements que volem presents a la nostra cultura i a les estructures dels sistema en què vivim.

Què és per a tu la pau? Veieu les “[Càpsules de pau](#)” de l'Institut Català Internacional per la Pau (ICIP) on “*persones d'arreu del món responen aquesta pregunta posant-la en relació amb l'experiència viscuda en països en conflicte o amb el seu compromís contra la guerra i per construir la pau*”

La definició de pau que ens presenta la Carta de la Terra també inclou una visió integral, entesa com “*la totalitat creada per les relacions correctes amb un mateix, les altres persones, cultures i formes de vida, la Terra i el Tot del qual formem part*” i ens desafia a crear una cultura de pau que promogui aquestes múltiples relacions “correctes”.

I és que les relacions entre persones amb valors i interessos divergents, porten al conflicte. Però si dèiem que el conflicte és inevitable, el que si és pot evitar és la violència: existeixen múltiples alternatives no violentes per encarar un conflicte. És més, sempre que el conflicte s'abordi sense recórrer-hi, i s'aconsegueixi arribar a solucions negociades que beneficiïn a les dues parts, el conflicte és una **oportunitat de canvi i evolució**, una oportunitat per a generar relacions més sanes entre les persones, i també per a transformar les condicions estructurals i/o culturals que poden haver influït en el seu origen. El conflicte és una potent palanca de transformació personal i social.

*“Per tal de gestionar-los bé (els conflictes) és important que cadascú pugui **identificar les emocions** que se li generen, que està fortament condicionada per la socialització de gènere que cadascú hagi rebut. Mentre que a les dones se'ls permet expressar la vulnerabilitat i la cura, els homes tenen més legitimada l'expressió de la ràbia o la desconexió emocional i l'establiment de límits. Aquest fet genera maneres diferents de viure i aproximar-se als conflictes, que cal tenir en compte i començar a transformar.”*

[Guia Sembrant Cures per Cultivar Canvis](#), LaFede.cat

Davant del conflicte i de la violència podem sentir una o diverses emocions a l'hora: por, pànic, ràbia, hostilitat, tristesa, angoixa, rebuig... En la construcció d'identitat, i per tant en la gestió de les emocions, influeixen valors culturals patriarcals, com el masclisme o el racisme, que promouen la violència. Educar per a la pau també és desemmascarar la cultura patriarcal, per tal de poder veure i gestionar el conflicte des d'una perspectiva noviolenta.

El concepte de **noviolència** *“és una traducció del terme que va conceptualitzar Gandhi, ahimsa, que combina les idees de pacifisme i d'acció. La no-violència no només rebutja la violència, sinó que promou una actitud activa pel canvi de les violències interiors de les persones i de les estructures violentes de la societat”*⁶. Per tant, el concepte de no-violència ens situa en una actitud de recerca continuada de mecanismes per aconseguir la transformació dels conflictes, sense utilitzar cap tipus de violència, i poder avançar així envers a canvis constructius.

Més participació

Per gestionar i transformar els conflictes també és necessari **desenvolupar habilitats i actituds d'empatia i d'escolta activa**, així com de **participació i consens** per arribar a uns acords de convivència. La democràcia és una de les vies que coneixem per posar-nos d'acord. Malauradament per a moltes persones, aquest concepte ens remet a la idea de quelcom llunyà, perquè l'hem delegada i vivim com una qüestió institucional. Però una democràcia real és aquella participada per la ciutadania on les persones consensuem conjuntament les decisions i som protagonistes dels processos que ens afecten.

El desenvolupament de la **cultura de la participació** pot ser un avenç molt poderós en la democràcia. Això inclou els infants perquè, tot i que sovint les persones adultes ens oblidem, els nens i nenes són subjectes de dret. La Convenció dels Drets dels Infants (1989) ens responsabilitza a proveir els infants amb allò que necessiten per desenvolupar-se i a protegir-los contra allò que obstaculitzi aquest desenvolupament, i també a tenir present els seus drets de participació: dret a opinar, expressar-se, rebre informació adequada a les seves capacitats, a reunir-se i associar-se i a tenir les seves creences pròpies. La participació dels infants és tant un objectiu a assolir en tant que és un dret reconegut, com una metodologia o mitjà per assolir aquesta participació: perquè a participar s'aprèn participant⁷. Només a través de la promoció de la participació dels infants aconseguirem que aquests desenvolupin habilitats indispensables en una democràcia real i per la transformació dels conflictes o inclús de les vulneracions de pau i sostenibilitat global, com ara el **pensament crític o l'escolta activa**.

El principal requisit d'una participació infantil significativa és que els adults respectem les capacitats dels infants de prendre part en les decisions i els reconeguem com a iguals, és a dir, una relació d'acompanyament en comptes de les relacions tradicionals basades en el poder i el control de l'adult sobre l'infant. En cas contrari, la participació dels infants és pura participació

6 Definició de no-violència per Cécile Barbeito, 2008

7 Per a més informació us recomanem la lectura de “Alianzas para la participación: Manual de participación infantil”.

simbòlica ja que poden donar les seves opinions, però no poden decidir sobre com són tingudes en compte les seves aportacions o si ho són. L'essència de la participació està ben explicada amb el model de l'escala de participació, amb el qual Roger Hart⁸ descriu una escala de vuit graons.

2.B. JUSTICIA SOCIAL, ECONÒMICA I CLIMÀTICA

Si tornem enrere i recordem la definició de **violència estructural**, entenem perfectament que, tal com diu la Carta de la Terra, la situació global on *“els beneficis del desenvolupament no es comparteixen equitativament i la distància entre rics i pobres creix constantment”* i *“els models dominants de producció i consum estan causant la devastació ambiental, l'esgotament dels recursos i una extinció massiva de les espècies. S'estan destruint les comunitats”*. Podem entendre la violència que està imposant constantment el sistema vigent. Però com és aquest sistema?

Diners, més i més

Segons la coneguda cançó interpretada per l'actriu i cantant Liza Minnelli, [“Money makes the world go round”](#)⁹, és a dir, “Els diners mouen el món”. I sembla que no és pas una expressió buida.

L'objectiu del **sistema capitalista i patriarcal** vigent en l'actualitat es basa en la generació i acumulació de beneficis econòmics per part d'una minoria que posseeix els mitjans de producció (que són privats), i no pas per part dels qui fan la feina (les persones assalariades). Podem resumir que en el sistema capitalista patriarcal vigent **el guany està per sobre de les persones**. Fer diners està per sobre de revisar l'impacte que suposa la generació d'aquests guanys.

I és que el sistema actual funciona gràcies a uns models de producció i consum molt concrets. Atura't i, abans de seguir llegint, dona una ullada al vídeo [“La historia de las cosas”](#) (Annie Leonard, 2007) per descobrir més sobre la història de les coses que fem servir diàriament.

Tenir, més i més

Com explica el vídeo, totes les coses que fem servir diàriament, des de la seva extracció fins a la seva venda, ús i rebuig, afecten comunitats de persones i també el medi ambient. I aquest model, que funciona quant més tens o quant més compres, no només amaga aquests impactes, sinó que a més te'ls estalvia. És a dir, el preu que paguem per aquest producte no és el preu real: s'ha externalitzat! El cost de producció del mòbil que consultes mentre llegeixes aquest document, o l'ordinador des d'on has mirat el vídeo anterior, no l'has pagat tu sol: molta gent ha intervingut en el procés de producció i ho ha pagat amb la seva salut, amb salaris baixos o amb infància robada.

8 Hart, Roger: Children's Participation from Tokenism to Citizenship: UNICEF, Centre de Recerca Innocenti, Florència, 1992.

9 La cançó “Money” es va popularitzar amb la versió del 2002 de la pel·lícula *Cabaret*, tot i que existeix una primera versió de la pel·lícula del 1972, i la primera estrena de *Cabaret* va ser com a peça de teatre musical a Broadway (1966), i a la vegada adaptada de la novel·la curta *Goodbye to Berlin* (1929) de Christopher Isherwood.

A més a més, el sistema funciona no només gràcies a l'explotació del treball d'aquestes persones assalariades i els seus hàbitats, sinó que implica l'externalització dels treballs i costos de reproducció de la vida a l'àmbit de la llar i té uns impactes rellevants tant des de la perspectiva de gènere¹⁰ com globals. D'una banda, el treball remunerat és el que organitza el temps que destinem a fet totes les activitats quotidianes (temps socials), cosa que exclou, invisibilitza i dificulta les tasques del treball domèstic i de cures, necessàries pel sosteniment de la vida. D'altra banda, a causa dels canvis socials de les últimes dècades, als països del nord global la reproducció de la vida s'ha fet insostenible, i no ha estat assumida per l'Estat ni pel mercat. Una de les respostes que s'han donat és l'externalització de les tasques de cura a altres dones o a persones migrades del sud global, que alhora estan deixant d'assumir les tasques de cura de persones als seus països d'origen, tasques que queden relegades a altres dones, creant el que s'ha anomenat cadenes globals de cures¹¹.

I és que al cap i a la fi, **el preu d'aquest sistema de producció i consum el paguem totes i tots**: si amb l'exemple anterior queda clar l'impacte social que ens afecta arreu, cal no oblidar l'impacte ecològic, del que també parla el vídeo. D'entrada, només cal pensar com, l'engranatge d'aquest sistema és possible gràcies a una **xarxa de transport altament contaminant** que salva la distància entre la localització dels diferents estadis de producció – que han estat escollits per avantatges econòmics només - i finalment la distribució al consumidor/a. Un exemple molt clar és tirar enrere en el camí que ha seguit la samarreta que portes per arribar a tu. Si mires l'etiqueta, hi ha moltes possibilitats que hagi estat “feta” lluny de tu. Però a més a més, “si tires el fil” és molt possible que les matèries primes no van ser ni produïdes ni tractades tan sols a aquest mateix lloc llunyà, sinó a un altre continent.

A més a més, cal recordar que la **petjada ecològica** que deixa aquest sistema en el medi ambient, encara que sigui en un país ben llunyà, ens afecta a tothom perquè les conseqüències dels impactes ambientals són globals. El **canvi climàtic** n'és la gran conseqüència: provocat per la suma de moltes accions locals (emissions de gasos nocius a l'atmosfera) escalfa la temperatura del planeta globalment. I així es desfan els casquets polars àrtics que es fonen fent créixer el nivell del mar arreu un mil·límetre cada any, i en el futur provocaran la inundació de moltes ciutats costaneres, com podria ser Barcelona.

El canvi climàtic és també l'efecte de la **interconnexió entre els impactes socials i mediambientals**. Si fins ara el motiu de les migracions forçades (internes o externes, és a dir, tant persones desplaçades com refugiades) acostumaven a ser factors socials i econòmics, es parla ja de **refugiats climàtics**: les Nacions Unides preveu que pel 2050 entre 50 i 200 milions de persones es veuran forçades a desplaçar-se dels seus hàbitats a causa de l'impacte del canvi climàtic.

Tal com dèiem a l'inici, tot està interrelacionat. I ja fa temps que ho sabem. Tal com ja deia el gran Cap Seattle, líder de les tribus ameríndies duwamish-suquamish, al president dels Estats Units el 1854: *“D'una cosa estic ben segur: la terra no pertany a l'home, és l'home el que pertany a la terra. Tot va enllaçat, com la sang que uneix a una família. L'home no va teixir la trama de la vida. Ell és només un fil. El que fa amb la trama s'ho fa a ell mateix”*.

10 Per aprofundir sobre la perspectiva de gènere recomanem la lectura del marc conceptual de la [Guia pedagògica “Ni uniformes, ni etiquetes” - Formació, investigació i sensibilització a la comunitat educativa](#)

11 Guia [“Sembrant cures per cultivar canvis”](#), LaFede.cat Organitzacions per a la Justícia Global, Barcelona, 2017.

Per això la Carta de la Terra ens insta a *“adoptar models de producció, consum i reproducció que salvaguardin les capacitats regeneratives de la Terra, els drets humans i el benestar comú”*.

Llençar més i més

El model de producció del que estem parlant, basat en comprar i comprar, per tal que pugui seguir en funcionament, ens empeny (obsolescència programada¹²) i convenç (obsolescència percebuda) a llençar i llençar. Es tracta d'un model lineal de “comprar, consumir i llençar”, en un planeta de recursos finits.

Si els impactes negatius en el mediambient durant les diferents fases de producció del producte (extraure, refinar, fabricar, embalar), així com de distribució per tal de fer-ho arribar a les persones que el compraran, no fossin ja suficientment nocius, a més a més, llençar i llençar de manera naturalitzada genera una quantitat incalculable de residus que el planeta no pot absorbir.

Llencem de mitjana un 60% dels recursos que necessitem per fabricar els productes i materials que consumim, és a dir, en un sistema lineal sempre cal recórrer als recursos naturals per iniciar un nou procés productiu, i els residus sempre són considerats com a rebuig. D'aquí que la idea de tancar el cicle comenci a agafar força: **economia circular**¹³.

Fer més amb el que ja tenim

Parlem de repensar els models de producció de manera que els residus esdevinguin recursos que es podran tornar a utilitzar i així reduir a la vegada la quantitat de materials extrets directament del medi i els residus generats en la producció d'un bé de consum, així com la contaminació que aquest procés pugui causar. Parlem d'un model de producció i de consum on:

- el valor dels productes, materials i recursos, es mantingui el màxim de temps possible dins l'economia;
- es generin el mínim de residus possible; i
- es cerqui la màxima eficiència en l'ús de recursos, reduint el consum de matèries primeres i energia, i els residus i emissions en els processos productius.

Si vols entendre millor la diferència entre el model de producció que proposa l'**economia circular**, respecte la lineal, no et perdís el vídeo *“Economía Circular”* (Fundación Cotec, 2017). El vídeo ens parla de productes reparables, actualitzables i amb possibilitat de varies vides, i de fer quelcom similar amb l'energia. Ens posa un exemple de com el gas calent d'una fàbrica podria ser usat per altres coses, com escalfar una ciutat sencera. Aquesta idea ja és una realitat i un bon exemple de què l'economia circular és possible: diversos edificis a l'Àrea Metropolitana de Barcelona obtenen de manera

12 Per saber més, no us perdeu el documental de Cosima Dannoritzer *“Comprar, tirar, comprar. La historia secreta de la obsolescència programada”* (2014)

13 Idees extretes de *“Barcelona més Sostenible”* i dels materials educatius de l'[AMB sobre residus](#)

sostenible una temperatura de confort, mitjançant sistemes generats per proveir de climatització a partir del vapor de les plantes de tractament de residus¹⁴.

De més, a millor

Però no està tot perdut perquè el sistema ha estat ideat per persones i les persones encara som a temps de repensar el sistema; de fet, ja hi ha molta gent pensant en alternatives. Veieu aquest vídeo sobre "[La historia de las soluciones](#)" (Annie Leonard, 2012).

El vídeo anterior, no es queda amb la crítica, i fa una proposta molt clara. En menys de 10 minuts dóna algunes idees de com podem moure la nostra economia en una direcció més sostenible i justa, començant per orientar-nos cap a un nou objectiu: de tenir i produir més, cal passar a millor. **L'economia feminista** ens parla de sostenibilitat de la vida, que reivindica que les vides humanes dignes de ser viscudes haurien de ser l'objectiu principal dels sistema econòmic, produint un desplaçament del benefici econòmic com a interès principal de l'economia actual, ens parla d'una qualitat de vida diferent de l'acumulació d'objectes de consum promoguda pel mercat.

Aquest concepte entronca directament amb moltes experiències concretes que ja es duen a terme, models de com gestionar la societat i l'entorn que no es basen en el model capitalista, una altra manera de fer economia, tot prioritzant la satisfacció de les necessitats de les persones: **L'economia social i solidària**. Es tracta d'una economia que garanteix, a més de rendibilitat econòmica¹⁵, de pau i sostenibilitat global:

- Democràcia: les decisions es prenen en conjunt.
- Equitat: els drets i deures es distribueixen equitativament entre els socis i sòcies.
- Justícia distributiva: es defineixen criteris de distribució procurant una remuneració i distribució de guanys el més justes possibles.
- Cura del medi ambient: criteris ecològics guien els objectius de l'empresa.
- Producció de satisfactors: es produeix un bé o servei que serveixi les veritables necessitats humanes, i s'evita el consumisme.

Ser més

La Carta de la Terra assenyala que "*ens trobem davant d'un moment crític en la història de la Terra, un moment en el qual la societat ha d'escollir el seu futur*". Quasi dues dècades després, la frase encara té vigència. Encara som a temps d'escollir, més endavant, potser serà massa tard.

Per exemple, en temes de canvi climàtic, no fer res, vol dir deixar que augmenti la temperatura global més enllà de 2°C. En canvi, començar a fer accions per tal de reduir emissions (com establert a l'Acord de París del 2015), no impediria que a finals de segle les emissions de gasos

¹⁴ Llegeix-ne més sobre altres exemples que ja s'apliquen a l'Àrea Metropolitana de Barcelona, a l'article del Diari Ara "[L'economia circular, un model en potència a la metròpolis de Barcelona](#)" (11/05/2017)

¹⁵ Definició d'economia social i solidària per Pablo Guerra, 2012

d'efecte Hivernacle siguin superiors a l'actual, però limitaria aquest augment a 1,5 – 2°C. I vindrà d'un o mig grau? Tot i que no sembla gaire cosa ja hem comentat que l'impacte global d'aquest augment de temperatura pot ser devastador: sequeres, desertificació, la salinització de les aigües subterrànies, fenòmens climàtics extrems... amb tot d'implicacions socioeconòmiques.

Encara podem escollir com actuem i amb quins valors rectora ens guiem. Tal com proposa la Carta de la Terra, en aquesta campanya apostem per un nou sentit de responsabilitat universal basat en la solidaritat amb tota la família humana - incloses les generacions futures -, i de protecció de la nostra llar, la Terra, de la qual la humanitat n'és una part interdependent.

El mateix Preàmbul de la Carta se'ns dóna una molt bona pista de partida per a enfocar-nos: “una vegada satisfetes les necessitats bàsiques, el desenvolupament humà significa primordialment **ser més, no tenir més**”.

Això ens recorda dos dels quatre pilars de l'educació: aprendre a ser, és a dir, a desenvolupar la pròpia personalitat i ser capaç d'actuar cada vegada amb més autonomia, seny i responsabilitat, així com aprendre a conviure, és a dir, desenrotllant la comprensió de l'altre i la valoració de la interdependència. Tal com deia Desmond Tutu, activista de drets humans i bisbe de Sud-Àfrica: *“La meua humanitat està lligada a la teua, i per això només podem ser humans junts.»*

3.- LES NOSTRES RECOMANACIONS DES DE L'ÈTICA DE LA CURA

Les recomanacions pedagògiques per aquesta campanya educativa les volem centrar en **l'ètica de la cura** donada la relació que aquesta té amb la construcció de la pau, la sostenibilitat ambiental, la inclusió social i el ple gaudi dels drets humans de totes les persones. L'ètica de la cura reivindica la importància de posar al centre les persones en qualsevol procés de desenvolupament personal, social i educatiu, revaloritzant les aportacions que naixen de la cura de la vida enfront d'allò productiu, competitiu i exclouent dels models predominants, i posant en evidència la nostra interdependència i ecodpendència.

Per tant, les nostres recomanacions alhora de portar a terme aquesta campanya són:

- **Prendre consciència de com projectem** la cultura de pau i la sostenibilitat a l'aula i actuar amb coherència: gestió de les actituds de l'alumnat (reforç positiu d'actituds noviolentes i cooperatives / donar protagonisme i veu als infants vulnerabilitzats), to de veu, gestió sostenible del material...
- **Conèixer bé el grup d'alumnat i a cada infant** que en forma part: quins són el seus sentiments, les seves motivacions, els seus desitjos, els seus interessos, les seves relacions de gènere, l'experiència prèvia que tenen a l'hora de realitzar projectes de forma col·lectiva. Podem analitzar els punts forts de cadascuna de les persones que són part del grup per identificar les possibilitats de creixement personal i grupal.

- A l'hora d'analitzar el context i identificar situacions de millora cal fer un **anàlisi crític de la realitat** vinculant lo global i lo local, identificant les vulneracions de drets i com afecten a la dignitat de les persones i especialment analitzant quin paper juguen les dones en el context i com els hi afecten aquestes vulneracions.
- Per tal d'analitzar amb l'alumnat el món complex que ens envolta cal desenvolupar el **pensament crític** per comprendre les diverses informacions en entorns canviants, incorporar nous punts de vista i aprendre a ser crítics amb les nostres metes i estratègies.
- Plantejar al grup les preguntes de com es pot transformar la realitat injusta identificada, com podem contribuir a visibilitzar i denunciar els drets vulnerats, i especialment quines són les **fortaleses del grups vulnerabilitzats** que hem identificat. Veure'ls com a vulnerables és posar-los en un rol de debilitat i de no possibilitat d'apoderament.
- Fomentar el **treball cooperatiu**, en un plànol d'igualtat i d'horitzontalitat, reconeixent les nostres limitacions com a persones i com a col·lectius i la nostra voluntat de sumar esforços per aconseguir el bé comú. Això val tant pel grup d'alumnat, com per identificar col·laboració amb d'altres actors de la comunitat educativa i pel treball en xarxa amb aquelles entitats o col·lectius de l'entorn que puguin contribuir a la campanya.
- Potenciar el **protagonisme de l'alumnat** de manera que participin plenament en les decisions sobre les accions de sensibilització que volen realitzar i la seva planificació. Quan l'alumnat és massa jove o el grup és inexpert, es fa necessària una intensa fase de planificació prèvia per tal de facilitar el consens i l'auto-organització del grup.
- A l'hora d'organitzar el treball cal posar el focus en els rols que assumeixen els nois i les noies en el repartiment de tasques. Tenir posades les "**ulleres de gènere**" ajuda a analitzar aspectes com els lideratges en els grups, qui assumeix la comunicació, com es gestionen els equips i altres aspectes que ens podrien passar desapercebuts.
- Per tal de facilitar la participació és important fomentar l' **escolta activa** entre l'alumnat i entre professorat i alumnat, desenvolupant actituds de conscienciació que ens preparin per escoltar no només el que l'altre persona està expressant directament, sinó també els sentiments que motiven les seves idees o pensaments.
- Fomentar l'**empatia** envers a les persones amb les quals col·laborem, respectant la seva dignitat, els seus propis processos, no jutjant ni fent judicis de valor sense conèixer els seus sentiments i motivacions. Tanmateix fomentar aquesta empatia amb les persones vulnerades, des del màxim respecte per elles i les seves situacions.
- A l'hora de reflexionar sobre els aprenentatges realitzats posar el **focus en les emocions i sentiments** que ens han generat les experiències, acceptant-los i aprofundint en els perquè, donat que són de gran valor i posen a la persona en el centre i l'empodera en relació al seu propi procés d'aprenentatge.
- A l'hora d'**avaluar** les experiències viscudes hem de tenir en compte com ens han afectat personalment, quins canvis s'han generat en nosaltres com a individus, però també com a grup, incloent també altres valoracions de la comunitat educativa, les entitats o col·lectius amb qui hem treballat.

- La **comunicació** de la campanya o projecte no ha de generar estereotips dels grups vulnerabilitzats ni promocionar accions assistencialistes o paternalistes. La difusió en mitjans de comunicació i xarxes socials ha d'estar vinculada amb la sensibilització, la conscienciació i el qüestionament del sistema que genera injustícies.
- Tancar la campanya o el projecte amb una **celebració** és important per reconèixer els esforços personals i col·lectius i reforçar l'autoestima, per potenciar els vincles i les cures amb l'alumnat, la resta de la comunitat educativa i les entitats i col·lectius amb els que hem treballat en xarxa, i per comunicar i difondre els treballs i ratificar el compromís per a la transformació social.

El document [Pedagogía de los cuidados. Aportes para su construcción](#) de la ONG Interred és el resultat d'un procés de treball col·lectiu creat des d'ambdós costats de l'Atlàntic. Us recomanem el visionat del vídeos documentals sobre com posar en el centre aquesta pedagogia. Aquí teniu el [tràiler](#).

4.- BIBLIOGRAFIA COMPLEMENTÀRIA

Consell d'Europa "[Petit Compass Manual d'Educació en Drets Humans per a Infants](#)", traduït i publicat per AHEAD - Associació d'Educaadores i Educadors en Drets Humans, Barcelona 2013

Estela Pareja, Aida Guillén Naturalesa, Irkus Larrinaga, Àlex Boso i Michaela Vanceai "[Naturalesa i abast dels drets humans emergents , Serie Carta de Drets Humans Emergents](#)", Sèrie Carta dels Drets Humans Emergents 1 , Institut de Drets Humans de Catalunya, 2006

Marina Caieta i Cécile Barbeito "[Introducció de conceptes clau: pau, violència, conflicte](#)", Quaderns d'Educació per la Pau, Escola de Cultura de Pau, Universitat Autònoma de Barcelona, 2005

Vicenç Fisas "[Educar para una cultura de paz](#)", Quaderns de Construcció de Pau N° 20, Escola de Cultura de Pau, Universitat Autònoma de Barcelona, 2011

Vandana Shiva "[Es hora de parar la guerra contra la Tierra](#)", Discurs Premio Sydney por la Paz, Sidney, novembre 2011

Alicia H. Puleo "[Ecofeminisme per a la Justícia Global](#)", LaFede.cat Organitzacions per a la Justícia Global, Barcelona

La Carta de la Tierra Internacional "[Guía para utilizar la Carta de la Tierra en la educación](#)", 2009

Pablo Guerra i altres "[Mirades per a una altre economia](#)", SETEM Catalunya, Barcelona, juny 2012